

Blott Sverige svenskt kranvatten har

Under 2005 har många vattenproblem uppmärksammats i Sverige.

Vi är invaggade i trygghet.

I april framgår det av Krisberedskapsmyndighetens (KBM) årliga rapport till regeringen att skyddet för Sveriges dricksvattenanläggningar är otillräckligt även i fredstid och att landets förmåga att klara svåra fredstida påfrestningar är låg. Enligt rapporten bedöms Livsmedelsverket ha ”en icke godtagbar grundförmåga”.

Det finns arsenik i Sverige!

I maj meddelar Statens Geologiska Undersökningar (SGU) att det finns extra stor risk för arsenik i dricksvattnet i Piteåtrakten, ett område i Västerbottens inland och spridda områden i mellersta delen av Norrland och olika områden i Mälardalen.

Samma månad rapporterar miljöförvaltningen i Piteå att var femte undersökt vattenbrunn i Piteå innehåller arsenik. ”Förhållandena är säkert liknande eller till och med värre i andra kommuner”, skriver miljökontoret till myndigheterna och manar Socialstyrelsen och Livsmedelsverket att ta tag i problemet.

”Vi har gång efter annan signalerat om problemet till dessa myndigheter, som bär det yttersta ansvaret. Men vi bollas bara mellan olika tjänstemän, får inga svar och konstaterar med växande irritation att måttet nu är rågat”, säger Ulf Hedman, miljö- och byggchef till Piteå-Tidningen.

Gränsvärdet för arsenik i dricksvatten är tio mikrogram per liter. I Piteå har brunnar hittats med halten 800 mikrogram per liter. Det är alltså stora doser. Världshälsoorganisationens (WHO) experter ville ursprungligen sätta gränsvärdet för arsenik till två mikrogram per liter men eftersom det är svårt att mäta så små förekomster är det vanliga i världen nu tio mikrogram per liter.

I våras uppmärksammades arsenikkatastrofen i Bangladesh av DN i ett flersidigt reportage. Den har av WHO betecknats som världens hittills största förgiftningskatastrof. Arseniken finns i de miljontals brunnar som biståndsorganisationer och myndigheter har borrar i landet sedan 1960-talet. Man har ironiskt nog borrar dem för att bekämpa kolera och andra vattenburna infektionssjukdomar som finns i vatten

som tas från sjöar och floder. Vattnet i brunnarna är friskt och klart. Arsenik är osynligt. Det luktar inte och det smakar inte. Och skadorna syns först efter tiotals år. Vi vet nu från Bangladesh att 800 mikrogram arsenik i dricksvattnet är farligt.

Arseniken sätter ner immunförsvaret på lång sikt. Är man vid god hälsa och får fullvärdig näring kan man klara sig hela livet. Drabbas man av andra infektioner och är undernärd blir man fortare sjuk. Detta är skillnaden mellan Piteå och Bangladesh. Myndigheternas saktfärdighet verkar dock vara densamma.

Och även andra metaller...

I oktober rapporterar Länsstyrelsen i Dalarna att en stickprovsundersökning bland länets drygt 20 000 hushåll med egna brunnar visar att många har så markant förhöjda metallhalter att det anses vara hälsovådligt. Därför rekommenderas nu alla fastighetsägare i riskområdena att testa dricksvattnet i sina brunnar.

I Länsstyrelsens undersökning kontrollerades 164 brunnar. Var tredje av dessa hade så pass förhöjda metallhalter att dricksvattnet enligt Socialstyrelsen är en hälsorisk. Arsenik, kadmium, bly och uran är några av de ämnen som förekom i för höga halter.

Höga halter av arsenik fanns i Smedjebacken, kadmium och bly främst i Siljansområdet och uran över hela länet, framför allt i berggrund med granit. Radon var inte med i undersökningen men brukar finnas i samma riskområden som uran.

Enligt Landstingets miljömedicinske läkare Johan Hallberg har ämnena ingen akut giftighet, medan långvariga användning kan orsaka problem med hälsan. Arsenik, till exempel, ger efter några decennier en ökad förekomst av ett dussintal olika sjukdomar, bland annat cancer och diabetes.

Länsstyrelsen rekommenderade alla fastighetsägare att hämta dricksvatten från annat håll om metallhalterna i den egna brunnen visade sig vara för höga. Små barn, som dricker mycket i förhållande till sin kroppsvikt och mestadels är hemma är särskilt känsliga, enligt Länsstyrelsen.

Grundvattnet är inte längre en källa till friskt vatten

Även i Stockholm har Miljöförvaltningen undersökt förekomsten av tungmetaller och bakterier i grundvattnet i år. I 25 av 35 av miljöförvaltningens prover från olika håll i staden fanns det tungmetaller som kadmium, arsenik, koppar och kvicksilver i grundvattnet. Dessa kommer från industrier och andra mänskliga aktiviteter.

Bakterier finns i alla prover. De kommer från läckande avloppsrör. Lyckligtvis tar Stockholm sitt vatten från sjön Mälaren som under årens lopp har blivit renare. Men grundvattnet rinner till slut ut i sjöar och är därför alltid en hotande fara. Det finns ett direktiv från EU att grundvattnet inte får försämrats.

Och inte heller fjällbäckarna

På senare tid har Sverige till och med fått kritik från EU för bristande vattenkvalitet. Men kritiken rinner av. Svenska kommuner anordnar i stället glatt tävlingar i vattenprovning för att bekräfta hur utmärkt kranvattnet är. Och alla tidningar hejar på. Man bedömer vattnet med vackra ord som: ”rent och klart som en fjällbäck” – tydligen omedvetna om de mätningar i Abisko som visar att även fjällbäckarna högst uppe i norr kan innehålla tungmetaller och kemikalier långt över våra gränsvärden för dricksvatten.

Föreningarna kommer från industrier nere i Europa på samma sätt som det radioaktiva nedfallet från Tjernobyl förorenade trakter vid Gävle mycket mer än på många håll i Ukraina. Ändå anser förmodligen de flesta svenskar att svenskt kranvatten är rent som snö. Men man ska då veta att många av dessa ämnen i likhet med arsenik är helt smaklösa, färglösa och luktlösa.

Och kanske inte kranvattnet

Under året har också en ny produkt kommit ut på den svenska marknaden. Den heter Purity och tar bort trihalometaner ur det kommunala vattnet. Inte många svenskar vet vad trihalometaner är. När Purity gick ut med annonser som sa att man kunde göra vattnet hälsosammare genom att ta bort trihalometanerna blev de genast uppringda av SVT:s Plus. Umeå där Plus produceras har nog Sveriges bästa kranvatten och redaktionen luktade lurendrejeri. Men efter att ha informerat sig i frågan lade man ner uppslaget.

Konsumentföreningen i Stockholm ansåg å sin sida att ingenting kunde vara hälsosammare än kranvattnet i Stockholm och anmälde Purity AB för vilseledande reklam. Konsumentverket friade emellertid medan Marknadsetiska Rådet som är en branschövergripande organisation inom marknadsföring och reklam valde att fälla annonsen. Där sitter man emellertid nu och grubblar över en inlägga från Purity som helt klart visar att det finns trihalometaner i kranvattnet och att trihalometaner är hälsovådliga.

Faktum är nämligen att vattenverken måste klorera vattnet när det är färdigbehandlat för att skydda det mot bakterier och andra ämnen i vattenledningsrören. Då bildas det kloroform och andra hälsofarliga biprodukter. Dessa är smaklösa, färglösa och luktlösa - men ändå farliga. Dem bör man ta bort innan man dricker vattnet – vad än myndigheterna påstår.

Kampen om vattnet

Årets pris för rikets godaste kranvatten delades ut av Svenskt Vatten i Blå Hallen i Stockholms Stadshus där man också håller Nobelfestligheterna. Priset gick till Lilla Edet som tar sitt vatten från Göta älv och renar med sandfilter och kolfilter. ”Idén är kopierad från ett ryskt vattenverk och har fungerat bra i 27 år nu,” skriver branschtidningen Cirkulation, nummer 8. Juryns motivering var: ”Ett vatten i världsklass med elegant, frisk fjällbäckskänsla. Kort sagt: Livets vatten”.

Medan vattenverken på detta sätt försöker popularisera kranvattnet säljs det allt mer flaskvatten. Under 2004 ökade försäljningen i Sverige till drygt 190 miljoner liter. I många andra länder har man helt slutat att dricka kranvatten. Där har man så mycket klor så att man känner det på lukten.

Myndigheterna brukar säga att flaskvatten är en onödig lyx. Det är mer än tusen gånger dyrare än kranvatten. Frågan är om det är myndigheterna eller marknaden som har rätt i detta fall.

Aapo Säask

2005-12-09